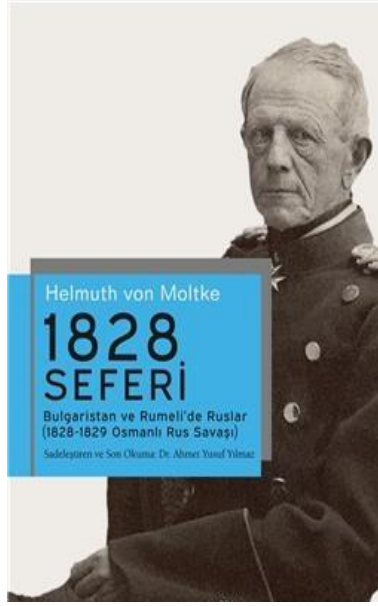

1828 Seferi: Bulgaristan ve Rumeli’de Ruslar

Helmuth von Moltke, Çev. Amil Dadaloğlu, Sadeleştiren Dr. Ahmet Yusuf Yılmaz

Ankara, Dorlion Yayınevi, 2023, 336 sayfa, ISBN: 978-625-368-194-1.

Halil İbrahim ŞAHİN*

Kitabın yazarı Helmuth von Moltke, 26 Ekim 1800 tarihinde Almanya’nın Parchim şehrinde doğmuştur. Babası Prusya ordusunda subay olan Moltke’nin hayali, kendisinin de büyük bir subay olmasıdır. Askerî kariyerine 1822 yılında Berlin Harp Okulunda başlamış, üstün başarı göstererek mezun olmuştur. Sultan II. Mahmud döneminde Osmanlı ordusunun modernleşmesi için danışmanlık vazifesinde bulunmuştur. Sonraki yıllarda Prusya genelkurmay başkanlığına kadar yükselen Moltke, başarılı bir kurmay olmasının yanında iyi bir düşünürdür. Genelkurmay başkanlığı dönemindeki reformları, sonraları Avrupa askerî düşüncesinin temelini oluşturmuştur.

Osmanlı tarihi açısından mühim bir kaynak olan *Moltke’nin Türkiye Mektupları* adlı eserin yazarı Moltke’nin *1828 Seferi: Bulgaristan ve Rumeli’de Ruslar* adlı kitabı da 19. yüzyıl Osmanlı askerî tarihini anlamak açısından oldukça önemli bir yer tutmaktadır. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Osmanlı karargâhında gözlemci subay olarak görev yapan Prusyalı Moltke, savaşın batı cephesine dair doğrudan gözlemlerini ayrıntılı şekilde ve nesnellikten uzaklaşmayarak kaleme almış; yalnızca dönemin askerî durumu hakkında değil, aynı zamanda Osmanlı Devleti’nin savaş yönetim biçimi, bürokratik yapısı ve taşra yönetimi hakkında da dikkate değer bilgiler sunmuştur.

Eserin en dikkat çekici yönlerinden biri, yazarın gözlemci kimliğini salt askerî verilerle sınırlamaması, savaşın farklı yönlerine odaklanmasıdır. Örneğin orduların zaafalarına, askerî disiplin sorunlarına,

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Tokat, ORCID: 0009-0006-6666-0003, hsahin062@gmail.com

cephede karşılaşılan bulaşıcı hastalıklara, şehirlerin ve halkın durumuna, Balkan coğrafyasının yapısına; yol, geçit, köprü ve nehirlerle dair ayrıntılı bilgilere yer vermiştir. Moltke, yalnızca cephedeki çatışmalara odaklanmamış, aynı zamanda savaşın arka planına dair incelemelerde bulunmuştur. Osmanlı ordusunun emir komuta zincirindeki kırılmaları, komutanlar arasındaki görüş ayrılıklarını ve idari karmaşayı da gözlemlemiştir. Bu gözlemler, dönemin Osmanlı askerî yapılanması olan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'nin modern ordular karşısında neden yenilgiye uğradığını anlamamızı sağlar. Osmanlı ordusunun karar verme sürecindeki düzensizliği, planlamadaki yetersizliği, koordinasyon eksikliği, Balkan coğrafyasının sert iklimi, ek olarak askerlerin aç ve susuz kalıp tifüs, kolera, sıtma, veba gibi hastalıklardan dolayı siperlerinde ölmeleri Moltke tarafından hem örneklendirilerek aktarılmış hem de karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, eserde, modernleşmiş bir Avrupa ordusuyla geleneksel Osmanlı ordusunun yapısındaki farklılıklar açık ve net bir biçimde paylaşılmıştır.

Kitap, kronolojik bir anlatı çizgisi izleyerek, 1828 ve 1829 yıllarındaki gelişmeleri iki ana kısımda ele alır. İlk kısımda, Rusların Osmanlı Devleti'ne saldırma sebepleri anlatılmıştır. Ruslar, Türklerin 1821 yılında gerçekleştirilen Yunan İsyanı'nı sert bir şekilde bastırdığını düşünüyordu. Kendisini Ortodoks Hristiyanların hamisi olarak gören Ruslar, Navarin'de Osmanlı donanmasını yakmıştı. Sonraki yıllarda ise Balkan ve Kafkas coğrafyasından Osmanlı Devleti'ne taarruza geçmişti. Savaşın batı cephesinde yer alan Moltke, Tuna hattındaki Osmanlı savunmasının zayıf noktaları ve Rus ilerleyişine karşı verilen tepkisel, dönemin modern askerî savaş öğretilerinin aksine ilkel savunma biçimlerini öne çıkarmıştır.

İkinci kısımda yazar, Rusların Balkan içlerine doğru ilerleyişini, bölgede yaşanan toplumsal olayları ve savaşa donanmaların da dâhil olduğunu anlatmıştır. Rusların Karadeniz donanması karşısında Osmanlı Devleti'nin zayıf donanması hezimete uğramıştır. Moltke, Osmanlı Devleti'nin pasif ve savunmacı tutumundan bahsetmiş, Osmanlı ordusunun coğrafi avantajları verimli bir şekilde kullanamadığını ve kalelerin etkin bir şekilde korunamadığını ifade etmiştir. Ayrıca Osmanlı ordusunun sahra kuvvetlerinin hareket kabiliyetinin dönemin ordularına göre çok zayıf olduğu hakkında yoğun eleştirilerde bulunmuştur. Edirne'ye kadar uzanan Osmanlı ordusunun çözülmesini ve irade kaybını detaylı bir biçimde aktarmıştır. Moltke, bölgedeki şehirlerin sosyoekonomik durumları, tahkimat durumları, halkın psikolojisi; orduların silah, mühimmat, iâşe durumlarından askerlerin teçhizatına ve devletin bölgeyi idaresine kadar detaylı bilgiler sunmuştur.

Osmanlı tarafından savaşı inceleyen Moltke, savaş esnasında Osmanlı Devleti'nin ve Padişah II. Mahmud'un içinde bulunduğu ruh hâinden de bahsetmiştir. Padişah'a göre Ruslara direnişte bulunmanın bile olağanüstü bir olay olduğunu iletmiştir. Moltke'nin Silistre, Şumnu, Varna ve Edirne gibi şehirlerdeki gözlemleri, sadece askerî yönden değil, şehirlerin ve ahalisinin durumunu da anlatması açısından değerlidir. Taşra yönetimi, lojistik imkânlar, halk-devlet ilişkileri ve askerlerin moral seviyesi de bu anlatımın birer parçasıdır.

Ruslar, Edirne'ye kadar fethettikleri hiçbir yerleşim yerini yağmalamamış, camilere dokunmamış, halkın özgürlüğünü kısıtlamamış ve bu bölgelerin Osmanlı toprağı sayıldığını belirtmiştir. Moltke, Ruslar Edirne'ye girdiğinde Türklerin, silahlarını ve süngülerini attığını ve Osmanlı paşalarının, Rus generallerini tıpkı bir misafir gibi ağırladığını aktarmıştır. Rusların bu savaşa daha büyük bir kuvvetle girmeleri hâlinde savaşın sonucunda Osmanlı Devleti'nden daha fazla tazminat alabileceğini kaydeden Moltke, Rusların asıl amacının zafer kazanmak olduğunu, dolayısıyla az bir kuvvetle yetindiklerini ifade etmiştir.

Moltke'nin saha gözlemleriyle yazdığı bu eser, bir anlamda Tanzimat öncesi Osmanlı Devleti'nin net bir özetidir. Moltke, tecrübesiz komutanların gelen emirleri uygulamak yerine şahsi yorumlarını öne çıkarmasından, İstanbul ile cephe hattındaki kopukluktan, emir komuta zincirindeki boşluktan, liyakat esasına dayanılmayıp saray siyasetiyle makam kapan paşalardan bahsetmiştir. Ayrıca Türk askerinin, kötü yönetilmesine rağmen emsali olmayan bir cesaretle savaştıklarından söz edip, yöneticilerin ahlaksızlığını savaşın kaybedilmesinin başlıca nedenleri arasında göstermiştir. Örneğin Varna savunmasında görev alan Yusuf Paşa'nın, saray entrikalarına maruz kaldığını, bunun sonucunda Varna müdafaasında bile bile pasif kalarak ve Ruslara bilgi sızdırarak Osmanlı Devleti'ne ihanet ettiğini yazmıştır. Bunlar, eserdeki en dikkat çekici bilgilerdendir.

Moltke, II. Mahmud'un Yeniçeri Ocağı'nı kaldırıp Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'yi kurmasından olumlu bir şekilde bahsetmiştir. Ancak kurulan bu yeni orduyla Prusya'daki disiplinli ve emir komuta zinciri kusursuz işleyen askerî modeli sık sık karşılaştırmıştır. Ona göre Osmanlı ordusundaki başarısızlık, askerî ve teknik eksikliklerden çok yapısal bozulmalara dayanmaktadır. Bu da reformların yalnızca askerî değil, idari ve kurumsal düzeyde de olması gerektiğini gösterir. Ayrıca Moltke, Sultan II. Mahmud'un Osmanlı Devleti'ni kesintisiz bir şekilde on yıl barış içinde yönetme imkânına sahip olması hâlinde reform sürecinin başarıyla tamamlanabileceğini ve devletin dağılma sürecinin geciktirilebileceğini savunmuştur.

Yazar, sistemin neden işlemediğini gösterirken, Avrupa'da benzer durumların nasıl aşıldığına dair dolaylı kıyaslamalar sunmuştur. Ancak Osmanlı Devleti'nde bu değişimin kolay olmayacağını, bir binayı yıkıp tekrar yapmaya benzetmiştir. Ek olarak, sistemin kendi kendine çökmedikçe değişmeyeceğini ifade etmiştir. Moltke'nin bu yorumu, Osmanlı Devleti'nin reform sürecindeki özeti gibidir.

Kitapta en etkileyici bölümlerden biri de döneminin ilk örneklerinden olan harita ve cephe krokilerinin sunulduğu bölümlerdir. Bu çalışmalar, Moltke'nin gözlemciliğinin bir ürünü olarak eşsiz görünmektedir. Özellikle Tuna hattındaki savunma düzenini numaralandırarak eksikliklerini gösteren çizimler, Osmanlı ordusunun savunma refleksinin plansızlığına da işaret etmesi bakımından önemlidir. Yine Şumnu ve çevresindeki tahkimatın durumu krokiler üzerinden yorumlandığında, Moltke'nin yalnızca betimlemekle kalmayıp analiz yeteneğini de ortaya koyduğu görülür. Bu yönüyle eser, görsel-

taktik analizlere de açık bir kılavuz sunar. Bu görsel materyaller, özellikle askerî tarih ve haritacılık alanında çalışan araştırmacılar ve kurmaylar için işlevseldir.

Dikkate değer bir başka boyut, Moltke'nin savaşın yalnızca cephede değil, cephe gerisinde de nasıl kaybedildiğini ortaya koymasındır. O, lojistik destek eksikliği ve ikmal hatlarının zayıflığına vurgu yapmıştır. Rus donanmasının St. Petersburg Limanı'ndan sürekli olarak asker, yiyecek, içecek ve ilaç takviyesi taşıdığını, Osmanlı ordusunda ise eksikliklerin öncelikle bölge halkından, sonra İstanbul'dan zorluklarla getirilip tamamlandığını anlatmıştır. Taşra yöneticilerinin sorumsuzluğu ve komutanların sivil halk üzerindeki olumsuz davranışlarından söz eden Moltke, özellikle ordunun iâşe temininde halkın kaynaklarına keyfi biçimde el koymasının, uzun vadede merkezî otoritenin taşra üzerindeki denetimini zayıflatıcı bir unsur olduğunu değerlendirmiştir. Bölgede yaşayan halk yani Arnavut, Bulgar, Rum ve Sırplar, Osmanlı Devleti'nin zor durumunda toprakları için savaşıtlarsa da devletin bu baskıları sonucunda devlete karşı çekimser kalmışlardır. Bu gözlemler, savaşın yalnızca askerî değil, aynı zamanda ekonomik, toplumsal ve politik boyutlarına da ışık tutmaktadır.

Çeviri ve sadeleştirme açısından eserin etkileyiciliği, içeriğin akademik derinliğinin korunarak aktarılmasında saklıdır. Almanca aslından çevrilen kitapta askerî terimlerin isabetli kullanımı, dönemin terminolojisine duyulan hassasiyeti göstermektedir. Bununla birlikte Dr. Ahmet Yusuf Yılmaz, metni sadeleştirerek okur kitlesini arttırmış, bu yöntem aynı zamanda metni takip etmeyi de kolaylaştırmıştır. Sonuç olarak, *1828 Seferi: Bulgaristan ve Rumeli'de Ruslar*, Moltke'nin dış gözlemci subay kimliğiyle, Osmanlı'nın reform ihtiyacını içeriden ve somut örnekler üzerinden anlamaya imkân sağlıyor. 1828-1829 Savaşı, Osmanlı için askerî bir hezimet olmasının yanında bölgesel otoritenin sarsıldığı bir dönüm noktası olmuştur. Edirne Antlaşması'yla sonuçlanan savaş, sonraki yıllarda hem Balkanlarda hem de Kafkaslarda çözülmeyi hızlandırmıştır. Devletin askerî yapısındaki eksiklikleri, bürokratik işleyişteki tıkanmaları ve savaşın halk üzerindeki etkilerini doğrudan gözlemleyen Moltke, yalnızca bir dönemi değil, bütünüyle bir dönüşümün eşiğinde bulunan Osmanlı Devleti'ni resmetmektedir. Bu yönüyle eser; tarih, siyaset bilimi, askerî strateji ve modernleşme alanlarında okuma yapmak isteyenler için eşsiz bir kaynak niteliği taşımaktadır.